

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

The Philosophy of Sufficiency Economy and Sustainable Development

นพพร จันทรนาฎ*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เสนอแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งระดับปัจเจกบุคคล องค์กร ชุมชน และรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการพัฒนาคน การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้า และมั่นคง และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

The purpose of this article is to present the three pillars of sufficiency economy, namely moderation, reasonableness and self-immunity, existing within the two conditions: knowledge and virtue. The philosophy of sufficiency economy is an approach which introduces the concepts of existence and self-conduct in society leading both to progress with equilibrium and readiness for change under globalization. The philosophy can be applied to individuals, organizations, communities and governments for country development, emphasizes human development, public target development, equal development and progress towards stable development, thus leading to the achievement of sustainable development goal.

บทนำ

จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงหลังของทศวรรษ 2530 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงเน้นย้ำถึงเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และรัฐบาล เพื่อเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศที่ต้องการความสมดุล เป็นการ

พัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน พัฒนาความ เป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชนโดยยึดหลักทางสายกลาง มีการพัฒนาเป็นขั้นตอน โดยมุ่งความสุขของบุคคล ทั้งด้านวัตถุ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยให้มีมุมมองแบบเชื่อมโยงรอบด้านมากกว่ามุมมองแบบแยกส่วน และเป็นปรัชญาที่สอดคล้องเหมาะสมกับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์และ

* รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ทฤษฎีทางการพัฒนา อีกทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมิได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ที่แผ่ขยายพรมแดนไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากแต่ชี้ให้เห็นว่าการดำรงชีวิตที่เหมาะสมควรมีความรู้ และมีหลักการในการอยู่ร่วมกับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทัน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถนำมาประยุกต์ได้ในหลากหลายกลุ่มบุคคล องค์การ และสังคม ให้มีความสามารถที่จะรับความผันผวนจากการเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติและมีเหตุผล อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตภายใต้วิถีการพัฒนาที่สมดุลและสร้างความสุขได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีผู้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549: 286) กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเอง ขณะที่ปรียานุช พิบูลสรารักษ์ (2549: 1) ให้ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ปรัชญาที่ตั้งแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของสังคมไทย เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยอาศัยหลักของความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

ความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งมีความเป็นมาและแนวทางการนำไปพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ดังนี้ (ถวัลย์วงศ์ ทองภักดี, 2551: 1-13; สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554: 39; อภิชัย พันธเสน, 2549: 39-40; 2552: 44-47)

ช่วงที่ 1 การเริ่มต้นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2517 ทำให้ประชาชนในประเทศประสบปัญหาในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงตระหนักและห่วงใยในทุกข์สุขของพสกนิกรเป็นอย่างยิ่ง ดังพระบรมราโชวาทซึ่งเรียกได้ว่า เป็นปฐมพระบรมราชโองาว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียงความว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามขั้นตอนต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคง พร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วยก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้นซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด...” พระบรมราชโองา ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517 (สำนักราชเลขาธิการ, 2559: ออนไลน์)

ความสำคัญของพระบรมราชโองาพนี้ ได้เน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานมั่นคงพร้อมพอสมควร

แล้วจึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น หรือกล่าวได้ว่า ควรสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน และเน้นการกระจายรายได้เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวม ก่อนที่จะพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป

ช่วงที่ 2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน โครงการพระราชดำริ

แม้ว่าช่วงเริ่มแรกของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยังไม่มีการนำพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างเป็นทางการ เป็นการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ยังไม่แพร่หลายไปสู่ระดับการปฏิบัติของประชาชน ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐเท่าที่ควร แต่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ปรากฏอยู่ในการดำเนินโครงการต่างๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกนานัปการซึ่งทรงได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน ให้พออยู่พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและก้าวสู่ความอยู่ดีกินดี โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะค้นคว้าทดลองเพื่อการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมอย่างมากมาย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาด้านการเกษตรที่สำคัญอีกหลายโครงการ เช่น โครงการฝนหลวง โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการพัฒนาเกษตรผสมผสานในพื้นที่ต่างๆ

ผลจากการค้นคว้าทดลองด้วยความวิริยะอุตสาหะโดยการปฏิบัติจริงด้วยพระองค์เอง โดยมีพระราชดำริให้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินุภูมิภาคต่างๆ เพื่อทำการทดลองให้ได้เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละภูมิภาค แต่ต้องเป็นเทคโนโลยีที่ง่ายและประหยัด และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ต้องสอดคล้องกับความต้องการและประโยชน์

ของประชาชนอย่างแท้จริง หากการดำเนินโครงการจะต้องอยู่ในระบบราชการซึ่งต้องเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติที่ทางราชการได้กำหนดไว้ อาจทำให้ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ระเบียบ และงบประมาณ และเป็นเหตุให้การดำเนินงานไม่สอดคล้องหรือทันสถานการณ์ที่จำเป็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการอย่างรวดเร็ว

ปี พ.ศ. 2531 พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งมูลนิธิชัยพัฒนา ขึ้นด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนในรูปแบบการดำเนินงานพัฒนาในด้านต่างๆ พระองค์ได้ใช้มูลนิธิชัยพัฒนาทำโครงการทดลองการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้พระองค์ได้ทรงค้นพบทฤษฎีใหม่ในการเกษตรที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ดังพระราชดำรัสความว่า “...ทฤษฎีใหม่นี้มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน ในยามปรกติก็ทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัยก็สามารถจะฟื้นตัวได้รวดเร็ว โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้ดี ฉะนั้นจึงได้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่...” พระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันจันทร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2538 (สำนักพระราชวัง, 2559: ออนไลน์)

สาระสำคัญของทฤษฎีใหม่ ตามที่พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรทางการเกษตรทั้งดินและน้ำ รวมทั้งการบริหารงานพัฒนาการเกษตรเพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกรในพื้นที่แห้งแล้งให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและสามารถพึ่งตนเองได้ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่จึงมีความสำคัญและมีบทบาทต่อภาคการเกษตรกรรม ซึ่งส่งผลดีต่อการเติบโตของประเทศอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีใหม่เป็นบทเรียนที่เป็นรูปธรรมที่สรุปจากการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และนำไปปฏิบัติจริง แต่เป็นบทเรียนที่ยังคงจำกัด

เนื่องจากการขาดความเข้าใจในทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้มีการนำบทเรียนนี้ไปใช้ในการกำหนดนโยบายและมาตรการส่งเสริมภาคเกษตรกรรมน้อยมาก และไม่นำการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่นโยบายของรัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรม

ช่วงที่ 3 การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

ช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 ประเทศไทยได้มีการปรับโครงสร้างการผลิตให้เข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับสูง แต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทยได้ก่อให้เกิดความไม่สมดุลในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเมืองกับชนบท ความไม่สมดุลของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้มีความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของประเทศกับตลาดโลก ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศต้องพึ่งพา และต้องเผชิญกับความผันผวนของเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ทำให้มีความไม่สมดุลของโครงสร้างทางเศรษฐกิจในหลายมิติ นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางจริยธรรม มีการทุจริตในการดำเนินธุรกิจ ภาครัฐขาดความรู้ที่เพียงพอต่อการบริหารการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การจัดการกับสถาบันการเงินที่มีปัญหาความมั่นคง ทำให้ปัญหาที่มีความรุนแรงมากขึ้น ความเปราะบางทางเศรษฐกิจไทย ทำให้นักลงทุนและประชาชนขาดความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจ มีการถอนเงินจากสถาบันการเงินจำนวนมากและรวดเร็ว นักลงทุนต่างชาติขาดความเชื่อมั่นถึงความสามารถในการชำระหนี้ต่างประเทศ เงินทุนจากต่างประเทศไหลออกอย่าง

รวดเร็ว ส่งผลให้มีความไม่มั่นใจในเสถียรภาพของค่าเงินบาท และจากความพยายามในการรักษาค่าเงินบาทของธนาคารแห่งประเทศไทย ทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศลดลงอย่างมาก และต้องเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นระบบลอยตัว ภายใต้การจัดการ ค่าเงินบาทเมื่อเทียบกับเงินตราต่างประเทศสกุลต่างๆ จึงลดค่าลงอย่างมาก ทำให้สถาบันการเงินและธุรกิจมีภาระในการชำระหนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก และในที่สุดประเทศไทยต้องประสบกับภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง

ห้วงเวลาที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนคนไทยมีความพออยู่พอกินตามอัตภาพ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาดังกล่าว โดยมีพระบรมราโชวาทความว่า “...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...” พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2540 (สำนักพระราชวัง, 2559: ออนไลน์)

จากพระราชดำรัสดังกล่าว ส่งผลให้หลายฝ่ายมีความสนใจที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการพัฒนา อย่างไรก็ตาม การตีความและการนำไปประยุกต์ในหลายหน่วยงานยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันนัก ต่อมาจึงได้มีพระราชดำรัสที่ทำให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้นความว่า “...ควรจะปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด เพียงครึ่งหนึ่งก็ใช้ได้ แม้จะเป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ ...ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ...” พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัย

มงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาศิวาสถาภิย์ สวณจิตรลตดาฯ พระราชวังดุสิต
วันศุกรที่ 4 ธันวาคม 2541 (สำนักกราขเลขาธิการ,
2559: ออนไลน์)

หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานแนวคิดที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ต่อมาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ได้พระราชทานไว้นั้นก็ได้รับการบรรจุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 วรรค 1 ได้กำหนดให้ “บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ” และในแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ มาตรา 83 ได้กำหนดไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550: 10)

นอกจากนี้ หน่วยงานราชการ องค์การภาคเอกชน ชุมชน สถานศึกษา และประชาชนทั่วไป ได้เริ่มนำปณิธานของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติภารกิจ พัฒนาอาชีพ และดำเนินชีวิตอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานภาครัฐจึงเริ่มต้นมีแนวคิดที่จะนำปณิธานของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้บัญญัติปณิธานของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปณิธานนำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาสำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

ยังคงน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ในระยะของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็ง ขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัว รองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป เพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2554: 12) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศเป็นกรอบการพัฒนาที่เหมาะสม ทำให้ประเทศสามารถหลีกเลี่ยงวิกฤตเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ช่วงปี พ.ศ. 2544-2546 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้พัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความเข้าใจ และสามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในแต่ละด้าน รวมทั้งเพื่อให้การวางแผนและทำให้การดำเนินโครงการของหน่วยงานต่างมีทิศทางเดียวกัน โดยประมวลและกลั่นกรองของพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อสังเคราะห์ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถแยกออกเป็น 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วยกรอบแนวคิด คุณลักษณะ ค่านิยม เงื่อนไข และแนวทางปฏิบัติและเป้าหมาย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (ปริญญ์ พิบูลสงารัฐ, 2552: 84-92; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 13-14)

1. กรอบแนวคิด

1.1 เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการดำเนินโครงการพัฒนาที่หลากหลายตามแนวพระราชดำริ เพื่อหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1.2 เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต กล่าวคือ ได้มีพระบรมราโชวาทมาตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 และสามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อก้าวออกจากวิกฤต และนำไปสู่การพัฒนาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

1.3 เป็นปรัชญาที่มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ โดยมองว่าชุมชนและประเทศต่างๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วัฒนธรรม และค่านิยมทางสังคม

2. คุณลักษณะ

2.1 เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ทั้งครอบครัว ชุมชน และรัฐบาล

2.2 เป็นปรัชญาที่มีแนวคิดทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญ ที่นำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ทันต่อโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีใช้การปิดประเทศหรือเปิดเสรีอย่างเต็มที่ โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมของคนและสังคมในการเข้าสู่กลไกตลาด และมีใช้การอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือพึ่งพิงภายนอกทั้งหมด แต่เน้นความคิดและการกระทำที่พึ่งตัวเองเป็นหลักก่อนพึ่งคนอื่น

3. หลักการของความพอเพียง

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนเดิมของตนเองหรือภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดก่อนที่จะแสวงหาทรัพยากรแหล่งทุน วัตถุดิบ หรือสิ่งของและบริการต่างๆ จากภายนอก จึงเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะพอควรกับภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจากภายใน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นก่อน แล้วจึงค่อยขยายเชื่อมโยงกับภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนตามความจำเป็น ซึ่งการตัดสินใจอยู่ในระดับพอประมาณนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่และจำเป็นต้องใช้ โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบในการวางแผนตัดสินใจ และอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมด้วย เช่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน และไม่ทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริต

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานของความถูกต้อง ความเป็นจริงตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมค่านิยมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งต่อตนเองต่อผู้อื่นและส่วนรวมอย่างรอบคอบ การคิดพิจารณาแยกแยะให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเช่นเดียวกันการวางแผนดำเนินการอย่างสมเหตุสมผลได้นั้นต้องอาศัยความรู้

มีความขยันหมั่นเพียร ความอดทน และแสวงหาความรู้ ที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ มีความรอบคอบในการคิด พิจารณาตัดสินใจ โดยใช้สติ ปัญญา ด้วยความตั้ง มั่นของจิตในทางที่ถูกต้อง

3.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการ เปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและ วัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่าง ทันท่วงที เนื่องจากการที่ทุกอย่างมีความไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น การทำสิ่งใดต้อง ไม่เสี่ยง ไม่ประมาท คำนึงถึงความเป็นไปได้ของ สถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น และเตรียมตนเองและ ผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีภูมิคุ้มกันที่ตนเองได้ เตรียมวิธีการทำงานในรูปแบบที่พร้อมรับมือกับการ เปลี่ยนแปลงให้สามารถดำเนินการกิจต่อไปได้ และ ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

ทั้งสามองค์ประกอบดังกล่าว คือ ความ พอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีนั้นมีความเป็นองค์รวมที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การตัดสินใจในระดับของความพอประมาณนั้นต้อง ตั้งอยู่บนเหตุผลที่ถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อพร้อม รับการเปลี่ยนแปลงด้วยพร้อมกัน จึงจะเป็นความ พอประมาณที่พอเพียง

4. เงื่อนไขสำคัญ

4.1 เงื่อนไขความรู้ หมายถึง การฝึก ตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการที่เกี่ยวข้องอย่าง รอบด้าน มีความรอบคอบ ระมัดระวังที่จะนำความรู้ เหล่านั้น มาพิจารณาเชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการ วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน เนื่องจากความรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจอย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ จึงต้องมีการแสวงหาความรู้ เพิ่มพูน ความรู้ จัดการความรู้ ต่อยอดความรู้ตลอดเวลาให้ รู้เท่าทันโลก

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง การ เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์

สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปัน ให้ผู้อื่น ประกอบด้วย ด้านจิตใจ คือ การตระหนักใน คุณธรรม รู้จักผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญา อย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และ ด้านการกระทำ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการ อยู่ร่วมกับผู้อื่น

จากคำนิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้ให้ข้อคิดที่สำคัญถึงเงื่อนไขหลักที่ช่วยให้การตัดสินใจ และการกระทำเป็นไปอย่างพอเพียง นั่นคือ ต้องอาศัย ทั้งความรู้และคุณธรรมของคนเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในการวางแผนหรือปฏิบัติการอย่างพอเพียงได้

5. เป้าหมายและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

แนวทางปฏิบัติในการนำปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต คือ การทำให้เกิดทั้งวิถีการพัฒนาและผลของการพัฒนา ที่สมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนาที่สมดุลและการพร้อมรับต่อการ เปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านวัตถุหรือเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยมุ่งผลทั้งใน ระยะสั้นและระยะยาวให้รอดพ้นจากภัยและวิกฤตใน แต่ละช่วงเวลา เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของ การพัฒนา

ความพอเพียงจึงเป็นทั้งวิธีการในการ บริหารจัดการกระบวนการ ที่คำนึงถึงความพอประมาณ อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้ง ในระหว่างกระบวนการและผลที่เกิดขึ้น และเป็น การบริหารจัดการที่คำนึงถึงการสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ที่ดี เพื่อสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่าง เหมาะสมกับสถานการณ์ สิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับเป้าหมาย ของความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตาม ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาในแต่ละขั้นตอนนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึง องค์ประกอบของการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็นองค์รวม

และเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผลทั้ง 4 มิติ ซึ่งเป็นทั้งปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินชีวิต และเป็นปัจจัยที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเช่นเดียวกัน

จากองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ มีความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นแนวคิดที่มาจากความตระหนักถึงผลกระทบในทางลบที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่งคณะกรรมการมิลลาร์โลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development, 1987) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งปัจจุบันได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะแสวงหาแนวทางและกลไก วิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันที่ประเทศไทยได้มีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน จึงได้นำเสนอความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนจากมุมมองของประเทศไทยในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2545 ว่า “...การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม...” ซึ่งเป็นข้อเสนอที่มีพื้นฐานมาจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่รัฐบาลได้อัญเชิญมาเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาและบริหารประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน (ปริญญช พินุลสรวรุ, 2552: 94) ซึ่งความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างมุมมองใหม่ที่ทำให้เกิดวิถีการพัฒนาที่ยั่งยืนมี 4 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาคน โดยส่งเสริมให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ในการดำเนินชีวิตจึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะคนที่มีความรู้และคุณธรรมจะสามารถใช้สติปัญญาในทางที่ถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล และใส่ใจเรียนรู้คิดค้น ปรับปรุงวิธีการแนวทางในการจัดการทรัพยากรให้เหมาะสม สมดุล และสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน สามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่การปฏิบัติหน้าที่ (นพพร จันทรรักษ์, 2555:56)

2. การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม โดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม เนื่องจากลักษณะการมองโลกอย่างเป็นองค์รวมของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่ง เช่น คนกับวัตถุ คนกับคน คนกับธรรมชาติ จากมุมมองดังกล่าวทำให้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมองว่า การกระทำของแต่ละ

บุคคลย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม ดังนั้น แต่ละบุคคลจึงควรใส่ใจที่จะกำหนดเป้าหมายส่วนบุคคล ในทิศทางที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ส่วนรวม และแต่ละบุคคลควรดำเนินการกิจของตนให้ดีที่สุด เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นๆ ภายใต้บริบทและข้อจำกัดของแต่ละคน เพื่อให้เกิดทั้งประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมไปพร้อมกัน

3. การพัฒนาที่สมดุล โดยเสนอแนวทางการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งระดับบุคคล องค์กร ชุมชน และรัฐบาล ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างสมดุล ทั้งทรัพยากรทางกายภาพที่เป็นวัตถุ เงินทุน รวมทั้งทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ภายใต้การรองรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการมุ่งขยายการเติบโตให้มากขึ้นเพียงมิติเดียว

4. การพัฒนาที่ก้าวหน้าอย่างมั่นคง โดยเริ่มจากการพัฒนาฐานรากของสังคม คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัวให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่งก่อน แล้วจึงเพิ่มระดับการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน เช่น การพัฒนา กลุ่มอาชีพ การพัฒนาระบบการออมและสวัสดิการ ชุมชน ไปจนถึงการพัฒนาในระดับเครือข่ายที่ขยายสู่ สังคมและประเทศ ซึ่งการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนที่เริ่มจากฐานรากนี้จะทำให้ผลของการพัฒนาไปถึงประชาชนส่วนใหญ่โดยตรง และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ลดความเสี่ยงต่อการเกิดวิกฤตทั้งระบบ (ปริญญช พิบูลสรารุณ, 2552:95-96)

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาคน และการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวคิด เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่จะสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมความรู้ของ ชุมชน ส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม และสร้างความยั่งยืนให้แก่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ

(นพพร จันทรนำชู 2555:57) ดังนั้น เมื่อนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศ จะทำให้การพัฒนาที่สมดุล มั่นคง และมีความยั่งยืน

ปัจจัยมบท

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณ กับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุมีผลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของสังคมไทย เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยอาศัยหลักของความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความเป็นมานับตั้งแต่การพระราชทานพระบรมราโชวาท และทรงนำไปประยุกต์ในโครงการพระราชดำริ จนถึงการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการวางแผนการพัฒนาประเทศ ซึ่งองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาคน การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม การพัฒนาที่สมดุล และการพัฒนาที่ก้าวหน้าและมั่นคง และสอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2551). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย. ใน ธาดา จันทรรสม (บรรณาธิการ). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**. (น. 6-23). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นพพร จันทรรนำชู. (2555). เศรษฐกิจสร้างสรรค์: ความหมาย แนวคิด และโอกาสสำหรับประเทศไทย. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**. 10 (1) : 52-62.
- ปริญญช พินุลสรวูธ. (2549). เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในการประชุม ยุทธศาสตร์การสื่อสารในการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2552). วิกฤต 2540 กับความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง. ในณัฐพงษ์ ทองภักดี (บรรณาธิการ). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**. (น. 67-102). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2554-2559)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักพระราชวัง. (2559). **พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2559. จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊ค.
- _____. (2554). พื้นฐานความคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ใน ณัฐพงษ์ ทองภักดี (บรรณาธิการ). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**. (น. 38-56). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อภิชัย พันธเสน. (2549). **สังเคราะห์เกี่ยวกับองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2552). **วิเคราะห์นโยบายรัฐในระดับต่างๆ รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคม จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2540-2549) เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). **Our Common Future**. Oxford and New York: Oxford University Press.